

A Lipótváros százötvenéves regényes pályafutása

**A Kemnitzer-háztól a nyolvanötezer lakosu Szent István-városig.
Hogyan lett a Tüköry-védőgátból a Lipót-körut?**

Százötvenéves a Lipótváros. 1789 július 2-án kezdték árverezni azokat a telkeket, melyeken a mai Szent István-város első házai felépültek. A minden iránt érdeklődő II. József nem szívesen egyezett bele, hogy Pest északi részén, a Váci-kapu előtt elterülő homokbuckákon új város épüljön, de akkoriban már nem volt kedve és ideje effélékkel bibelődni. Erejét nagy ügyek kötötték le. Érdeklődését más dolgok izgatták; a török háború, a reformjai ellen zúgóldó vármegyék, meg a lázongó Osztrák-Belgium. 1788 decemberében betegnek érezi haza a török frontról. Ereje fogy és 1790 február 10-én örökre lehurtyja fáradt szemét a „kalapos király”. Őccse, ki III. Lipót néven követi a magyar trónon, csak husz nap múlva érkezik Toscanából Bécsbe. Alighogy megérkezik, országgyűlést hirdet Budára, június 6-ra. A királyi meghívó április első napjaiban érkezik meg a pesti tanácshoz és már 1790 április 12-i ülésén kimondja a magisztrátus, hogy a Váci-kapu előtt épülő városrész Lipótvárosnak neveztesse, mint ahogy 1777-ben a felső külváros: a királynéről Terézia-külváros, az alsó külváros pedig az akkori trónörökösről József-külváros néven nevezetett. Százötven évvel ezelőtt ez volt a pesti magisztrátus koronázási ajándéka.

Az új város hátán hamarosan felépült az első lakóház, Kemnitzer János timármester emeletes háza, a nemrégiben lebontott „Angol királynő”-szálloda telkén. Kemnitzer házának földszintjét ama híres-neves kávéház foglalta el. Ezzel megindult regénybe illő pályafutása a Lipótvárosnak, melynek az 1935. évi statisztikai összeírás szerint ezerháromszáznál több az épülete; huszonkétezer a lakása és nyolcvanötezer főnyi a népessége. 1935-ben itt lakott és itt dolgozott a főváros népének közel tizenharmadrésze, mely 89 millió pengő jövedelem és 453 millió pengő vagyon után fizetett jövedelem- és vagyonadót. Ebben a városrészben van Budapest legtöbb negyede, meg hatemeletes háza. A Lipótvároshoz indult el valamikor, a hatvanhetes kiegészés után, a kereskedelemnek és iparnak az a nagyszerű fellendülése, amely életre keltette és megtermékenyítette Magyarországot gazdasági életét. Budapest Cityje a Lipótváros ma is. Itt vannak a nagy bankok főintézetei; itt van a tőzsde

és ebben a városrészben vannak a nagy kereskedőházak.

A nevezetes évforduló alkalmából a Lipótváros szunnyadó multját bolygatta meg Pásztor Mihály, a kitűnő író és várostörténetkutató abban a hatalmas buvármunkát igénylő, rendkívül érdekes és mélyreható tanulmányban, mely most jelent meg a *Fővárosi Statisztikai Hivatal* kiadásában. A Lipótváros első házai a mai Erzsébet-tér helyén elterülő új vásártér gyűrűzték körül. De eleinte a Gróf Tisza István-utcán túl már alig épült egy-két ház a 18. század utolsó és a 19. század első évtizedében. E házak — a Lipótváros első házai — Schilson János báró kamaragazgató emlékét elevenítik meg. Tulajdonképpen neki köszönhetjük az új várost. Ő szabta ki az Erzsébet-teret a Váci-kapu előtt elterülő homokból; vonalait ő húzta meg az V. kerület nyílegyenes utcáinak. Ezeknek az utcáknak a flaszterjét tapodjuk ma is. Azt, amit Schilson megindított, folytatta József nádor Szépitő Bizottsága négy évtizeden keresztül. A palatinusnak szívügye volt Pest fejlesztése és szépitése. Szeretettel, buzgósággal és erélyel próbált fővárost építeni a faluszerű Pestből.

Korának emlékei a Lipótváros legszebb neo-klasszikus izlésű házai. Azonban a mai Széchenyi-utca vonalánál messzebbre József nádor idejében sem jutottak a városfejlesztéssel. Utját állotta a fejlődésnek és haladásnak az Újépület. Az idősebb Andrássy Gyula gróftól életrehívott Fővárosi Közmunkák Tanácsa már szabta, mérte és egyengette a Tüköry-védőgátat, hogy Lipót-körut formálja: az egykori hajóhivatal és vízvezeték helyén már épült Steindl Imre gótstílusú, nagyszerű országháza — az ezeréves Magyarország ünnepén az új parlament gyönyörű kupolacsarnokában hallgatta meg az uralkodópár Szilágyi Dezsőnek, az Országház szónokának beszédét —, de csak a milleniumi ünnepség lezajlása után, 1898-ban kezdték bontogatni azt az óriási, kívül-belül rideg kaszányabörtönt, melynek északkeleti sarkában a legelső felelős magyar kormányelnökök agyonlövötte Haynau.

Pompás palotától koszoruzott patkóalakú virágoskert: a Szabadság-tér támadt a szomorú emlékü, szürke kaszányamonstrum helyén. De a

melynek két oldalán hatalmas, korszerű bérpaloták nőttek ki a földből. A malmok és gyárak helyén a rosszhírű „Ujvilág” nevű mulató helyén felépült a Vigszínház. A Lipót-körutnál azonban jó időre ismét megtorpant az építkezés lendülete és csak 1908 után támadt fel újra, midőn a Wekerle-kormány a Közmunkatanács pénzalapja számára 11 millió koronáért megvásárolta József kir. hercegtől a Margit-szigetet. A vételárban 6 millió korona értékű üres telket kapott a kir. herceg a lipótvárosi Dunaparton. Ezeken a telkeken kezdték építeni az Új-Lipótvárost.

Erről beszél Pásztor Mihály mindvégig izgatón érdekes, lebilincselő tanulmánya, végigkísérve a Lipótváros kialakulásának, fejlődésének állomásait egészen a mai napig, amikor a Lipótváros helyén amerikai tempóban, lüktető gyorsasággal épül ki a legmodernebb palotákban bővelkedő Szent István-város.